

УДК94(477.42)“1937.07/1938.11”

Рафальська Т. Л.

канд. істор. наук, доцент кафедри історії України Житомирського державного університету імені І. Франка

Трагічна доля українців та поляків с. Булдиців у період «великого терору» на Житомирщині (липень 1937 р. – листопад 1938 р.)

Автор статті поставила за мету дослідити одну з маловідомих сторінок з історії національних меншин Житомирщини – репресії радянської влади проти польського населення у 30-х роках ХХ-го століття, технологію та методи проведення цієї політики. Об'єктом дослідження стала спільна трагічна доля українців та поляків с. Булдиців в добу «Великого терору» на Житомирщині (липень 1937 р. – листопад 1938 р.). Джерельну основу праці становлять раніше невідомі архівні матеріали та дослідження, присвячені національному аспекту політичних репресій в Україні.

Ключові слова: тоталітаризм, терор, репресії, наказ, регіон, арешт, обвинувачення, міра покарання, в'язниця.

ХХ сторіччя залишилося в історії, як вік небаченого досі технологічного прогресу, а також період загальнолюдських трагедій планетарного масштабу. В вогняних бурях світових війн, в протистояннях тоталітарних ідеологій загинули мільйони людей.

Долю нашого народу історія випробувала, можливо найжорстокіше і найтяжче. У полум'ї революцій, громадянської війни, голодоморів, політичних репресій було знищено мільйони мешканців України. Тільки з проголошенням незалежності нашої держави активно розпочались дослідження трагічних сторінок історії України.

Наприкінці 20-х, в 30-х роках ХХ століття утверджується тоталітарний режим в УРСР. Невід'ємною частиною цього процесу став масовий

терор проти власного народу, який торкнувся усіх без винятку верств суспільства та національностей. Своє місце в цій ескалації насильства було відведено і Житомирщині.

Перша монографія, безпосередньо присвячена проблемі масових репресій в УРСР і базована на недоступних раніше документах, належить Юрію Шаповалу [19]. Дослідник запропонував власну інтерпретацію реалізації політики сталінізму в УРСР, зокрема показав, як відбулися події 1937-1938 рр. на соціально-економічному, політичному та духовному розвитку суспільства. Ю. Шаповал підкреслював, що репресивна політика в Україні мала свої специфічні риси. В цій, а також у своїх наступних працях [20] Ю. Шаповал показує, за допомогою яких саме методів панівний режим прагнув утримувати Україну в своїй орбіті, а також окрему увагу зосереджує на механізмах фабрикації органами держбезпеки різного роду справ про вигадані злочини – шкідництво, шпигунство, «буржуазний націоналізм», «націонал-ухильництво» тощо. Окрему увагу дослідник приділив справам доби «великого терору» («Буржуазно-націоналістичної антирадянської організації колишніх боротьбистів», «Польської військової організації», «Троцькістсько-терористичної організації в Україні», «Молододі генерації» та багатьом іншим).

Тему проявів сталінізму в Україні розкривають у своїй публікації Віктор Даниленко, Георгій Касьянов, Станіслав Кульчицький «Сталінізм на Україні: 20 – 30-ті рр.». Вони показують, як поступово утверджувалась командна економіка, як згорталася політика «українізації» та поширювався масовий терор проти інтелігенції. На думку дослідників, у 1930-ті рр. «сталінська система перейшла до широкого й систематичного терору проти власного народу. Терор – невід’ємна складова частина будь-якої тоталітарщини, так би мовити, імператив її існування, один із засобів оновлення кадрів, що обслуговують її, шлях до позбавлення від надлишків бюрократії, а також інструмент влади» [3, с. 306].

Важливою узагальнюючою працею українських вчених стала колективна монографія «Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ-ХХст. Історичні нариси», підготовлена за редакцією Валерія Смолія. Помітною подією став вихід у світ монографії Віктора Ченцова «Політичні репресії в радянській Україні в 20-ті рр.», а також дослідження Романа Подкура «За повідомленнями радянських спецслужб» .

Різні аспекти репресивної політики у Житомирській області висвітлювали В. Ершов, М. Костриця, Р. Кондратюк, В. Тимошенко, М. Кордон, Г. Мокрицький, В. Студінський, Є. Тімірязєв, В. Шмарчук, М. Лутай.

Таким чином, у попередній період було створено достатньо великий за обсягом і різноманітний за підходами і аспектами висвітлення історіографічний масив з проблеми «великого терору» 1937-1938 рр.

На жаль, поза увагою дослідників залишились криваві трагедії невеличких міст і сіл України, з яких і складається справжня історія держави. Вивчення історії свого села – малої Батьківщини, історії свого роду, це данина пам'яті нашим пращурам, на долю яких випали нелюдські випробування.

Житомирщина в 20-х–30-х роках ХХ століття мала кілька специфічних рис, які визначили особливості розвитку політичних подій цього періоду. По перше – багатонаціональний склад населення. За переписом населення 1926 року, у Волинській окрузі мешкало 689136 осіб, 30% з яких складали національні меншини. Таким чином, на 1000 мешканців Житомирщини припадало близько 653 українців, 137 поляків, 76 німців, 92 єврея, 37 росіян, 6 чехів [2, с. 24-25]. Питома вага національних меншин у структурі населення Житомирщини суттєво впливала на соціально-економічний розвиток регіону та на перебіг суспільно-політичного життя в 20-30 рр. ХХ століття.

Ще у 1923 році на XIII з'їзді РКП(б) була запроваджена політика «коренізації», яка ставила за мету зміцнення впливу радянської влади на неросійські народи шляхом використання та розвитку їх мов, культур, релігій. До партійного та державного апаратів усіх рівнів рекрутували представників як корінної національності, так і національних меншин, формуючи таким чином віддані владі кадри з місцевого населення.

У 1925 р. на Житомирщині було створено єдиний в Україні Польський національний район на базі 107 населених пунктів Новоград-Волинського, Пулинського, Чуднівського, Миропільського районів Житомирського округу. У 1926 р. на першому з'їзді Довбишського району прийняли рішення про перейменування району в Мархлевський [17, с.11]. На його території проживала 41 тис. осіб, 73% яких становили поляки [13, с. 95]. Станом на 1927 р. у Волинському окрузі діяло 47 польських сільських рад. Багаторічне проживання поляків серед переважаючого їх чисельно українського населення не могло

не вплинути на них. Понад 40% з них визнавали під час згаданого перепису польську мову як свою рідну. Повсякденне життя, побут та помешкання майже нічим не відрізнялися від місцевого українського населення. Єдиною відзнакою було римо-католицьке віросповідання. У 1927 р. на Волині діяло майже 100 костьолів, де вели службу 60 священнослужителів [16, с. 552-553].

Національна меншина сподівалась отримати самоуправління, але для радянської влади національні адміністративно-територіальні одиниці мали не стільки захищати економічні та культурні інтереси національних меншин, скільки сприяти їх соціальному розшаруванню, виявленню «класово-ворожих елементів». Вони повинні були стати опорою більшовицького режиму в прикордонному регіоні, а також довести мешканцям буржуазної Польщі, що більшовики насправді дбають про вільний розвиток усіх національностей і створюють відповідні умови.

Однак наприкінці 20-х років відносна лібералізація політичного режиму років НЕПу закінчилась й розпочався процес «радянзації» неросійських народів та національних меншин. Цього вимагала сталінська політика індустріалізації та суцільної колективізації в СРСР. В Україні колективізація проходила дуже повільно, що не влаштовувало кремлівське керівництво. Для придушення опору селянства у 1932 році в республіці запроваджується штучний голод, який у 1933 році набув ознак голодомору. Він не обминув ні корінне населення України ні національні меншини. Але маховик масових репресій, які «теоретично» обґрунтовувалися сталінською тезою про посилення класової боротьби, тільки починав розкручуватися.

Другою особливістю Житомирщини було те, що після Ризької угоди 1921 року вона стала прикордонною, а місцеве населення активно підтримувало зв'язок з родичами на польській території. Починають набирати обертів репресії проти німецького та польського населення регіону.

Вимога репресії аж до вищої міри покарання щодо контрреволюційних елементів містилася в постанові ЦК ВКП(б) та РНК СРСР від 14 грудня 1932 року. Листопадовий пленум ЦК і ЦК КП(б)У 1933 року зобов'язав місцеві органи влади посилити політичну роботу серед польського та німецького населення у зв'язку із «засміченням»

колгоспів, шкіл, клубів, інститутів та ін. польськими та німецькими фашистськими елементами.

Органи держбезпеки стимулювали підозріле ставлення до громадян СРСР – представників інших національностей, особливо тих держав, які вважалися потенційними ворогами. Саме згадані громадяни були на обліку в оперативних підрозділах ДПУ як «розвідувальна база іноземних розвідок». Нагнітання антипольської істерії пов'язане не лише з оперативною діяльністю чекістів. Наприкінці липня 1933 р. Сталін отримав листа від головного редактора газети «Трибуна радєска» («Радянська трибуна») Р. Максимовського, який писав про підривну діяльність Польської організації військової («ПОВ») на прикордонних з Польщею територіях районів України та Білорусії. На листі є сталінська резолюція: «Поставити на порядок денний ПБ» [18, с. 41-42].

Першим поштовхом для масових репресій проти поляків стала сфабрикована НКВС УСРР в 1932-1934 роках «справа» Польської організації військової (далі «ПОВ»). Масові арешти відбулися і на Житомирщині. За матеріалами сфабрикованої справи на Волині в 1924 році був створений Волинський повятський центр із розгалуженою мережею. «Головою» «ПОВ» органи визначили керівника Польбюро при ЦК КП(б)У, на день арешту – секретаря Чернігівського обкому партії Б. В. Скарбека (розстріляний 3 червня 1934 року.) Він часто відвідував Житомирщину, приділяв особливу увагу польському національному району. Тому особливо постраждали від репресії партійні і адміністративні апарати Мархлевського району, та інші райони регіону зі значною кількістю польського населення.

Політичним органам України було наказано розпочати переселення польського та німецького населення. Це стало реакцією керівництва СРСР на укладення німецько-польської угоди 1934 р. 7 грудня 1934 р. ЦК ВКП(б) надіслав закритого листа до партійних органів України і Білорусії про ситуацію в польських районах УСРР і БСРР, тобто у Мархлевському і Дзержинському районах. Органам наркоматів внутрішніх справ було дано директиву здійснити арешти і висилку «контрреволюційних елементів».

В 11 районах України встановили прикордонний режим, а 20 грудня 1934 р. Політбюро ЦК КП(б)У прийняло постанову «Про переселення з прикордонних районів», в якому наголошувалось,

що у прикордонній зоні проживають компактні маси польського і німецького населення, одноосібники і колгоспники, яких не можна вважати благонадійними. Неблагонадійними було визнано значну частину польського і німецького населення Мархлевського і Пулинського районів [15, с. 21].

У лютому 1935 р. починається процес депортації польського населення з прикордонної смуги на Житомирщині. Для здійснення виселення «контрреволюційного польського націоналістичного елемента» були створені обласні і районні комісії, до складу яких входили представники радянських та партійних органів, а також НКВС УСРР. Широко залучались партійні й комсомольські активісти.

Крім переселення, радянська влада активно проводила руйнування хутірської системи в національному регіоні. Частково хутори зникали через депортацію жителів, а решту людей переселяли до найближчих сіл. За липень-серпень 1935 р. тільки в Мархлевському районі було ліквідовано 1200 господарств [4, арк. 1].

17 серпня 1935 р. ЦК КП(б)У, а 3 жовтня 1935 р. – Президія ВУЦВК ухвалили рішення про розформування Мархлевського польського і Пулинського німецького національних районів. Жодних політичних мотивів в даній постанові не вказувалось. За неповними даними, у 1935 – 1936 рр. з районів компактного проживання німців і поляків було вислано понад 17 тис. осіб [15, с. 23].

Багатонаціональний склад населення зумовив існування в регіоні різних релігійних конфесій. Не залишилась поза увагою влади і римо-католицька церква, яка займала непримиренну позицію щодо більшовиків. Серед місцевих поляків ксьондзи користувались великим авторитетом, а тому складали небезпеку для режиму. Спецслужби, перш за все, намагались паралізувати вплив католицьких костьолів й ксьондзів на поляків Житомирщини. Методи використовувались різні. Це були демонстрації й мітинги «трудящих» з вимогою припинити «шпигунську діяльність» католиків в Україні, і вербування таємних агентів, які повинні були розхитувати католицьку громаду з середини, і тиск на ксьондзів.

У 1933 р. заарештованих ксьондзів звинувачували в отриманні допомоги з-за кордону для голодуючих, у 1935 р. була сфабрикована справа «Контрреволюційної фашистської організації римо-католиць-

кого та уніатського духовенства на Правобережній Україні». Масові арешти священиків та депортація польського населення в 1935-1936 рр. призвели до поступового закриття костьолів та їх передачі державним органам управління. Житомирська римо-католицька єпархія фактично припинила існування. На волі залишилися одиниці ксьондзів, церковна структура була зруйнована.

Влітку 1937 р. загальносоюзна ескалація політики терору і пов'язаних з нею «ворогоманії» та «шпигуноманії» почала входити в нову фазу. 11 серпня 1937 р. М. Єжов підписав оперативний наказ № 00485 та «Закритий лист про фашистсько-повстанську, шпигунську, диверсійну, пораженську й терористичну діяльність польської розвідки в СРСР». Цими документами вимагалось провести з 20 серпня до 20 листопада операцію щодо «цілковитої ліквідації місцевих організацій «Польської організації військової» та, перш за все, її диверсійно-шпигунських та повстанських кадрів у промисловості, на транспорті, радгоспах та колгоспах» [20, с. 168].

Було визначено й тих, хто підлягав арешту: «а) виявлені під час слідства й до цього часу не розшукані найактивніші члени ПОВ за долученим списком; б) всі військовополонені польської армії, які залишилися в СРСР; в) перебіжчики із Польщі, незалежно від часу переходу їх в СРСР; г) політемігранти та політобмінані з Польщі; д) колишні члени ППС та інших польських антирадянських політичних партій; е) найбільш активна частина місцевих антирадянських націоналістичних елементів польських районів» [20, с. 169].

Для організації слідства згідно «польської операції» створювалися особливі групи оперативних працівників, яких орієнтували на «повне викриття організаторів та керівників диверсійних груп, з метою вичерпного виявлення диверсійної мережі» [20, с. 348].

Наказ № 00485 створив принципово новий у практиці ОДПУ-НКВС процесуальний порядок засудження. Коли завершувалось слідство, на обвинуваченого складалася довідка з коротким викладом слідчих та агентурних матеріалів. Короткі довідки протягом 10 днів належало збирати і передруковувати у вигляді списку. Цей список надходив на розгляд начальника НКВС або УНКВС і прокурора. Комісію почали називати «двійка» і до її компетенції відносився вирок – по 1-й (розстріл) чи по 2-й категорії (ув'язнення від 5 до 10 років). Після цього список

надсилався на затвердження до Москви, де його повинні були затверджувати нарком внутрішніх справ і Генеральний прокурор (М. Єжов та А. Вишинський). По тому список повертався до відповідного регіону для виконання вироку. Цей порядок засудження у листуванні НКВС почали називати «альбомним» (скоріш за все тому, що машинописні списки заповнювались на аркушах, розташованих горизонтально, зшивались по вузькій стороні і зовні нагадували альбом).

На практиці на місцях, після того, як оперативний співробітник складав довідку, він же, разом з начальником відділку чи відділення, пропонував те чи інше покарання. Начальники управлінь і прокуратури, які ставили підписи під списками, робили це автоматично, зазвичай окремо одне від одного, без аналізу, обговорень, без звернення до слідчих органів. Вже влітку 1938 р. у Москві накопичилось альбомів на понад 100 тисяч осіб. Стало зрозуміло, що у центральному апараті немає можливості бодай формально опрацювати їх. Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило рішення про відміну «альбомного порядку» засудження і створення у кожному регіоні спеціально для винесення вироків по «національних контингентах», тобто з усіх не розглянутих альбомах, Особливі трійки. Їх діяльність буде припинено 15 листопада 1938 р.

Всього по СРСР за «польським» наказом були розглянуті справи на 143 810 осіб, засуджено 139 835 осіб, розстріляно 111 091 особу [14, с. 33]. На 1 листопада 1937 р. в УРСР по «польській лінії» було заарештовано 19 030 громадян, завершено розгляд справ на 7 069 осіб, 4 854 з яких було засуджено до розстрілу. Всього ж у 1937 – 1938 рр. під приводом боротьби з контрреволюцією в Україні було репресовано близько 50 тис. громадян польської національності [15, с. 38].

22 вересня 1937 року постановою ЦВК СРСР було створено Житомирську область. На Житомирщині з жовтня 1937 р. по березень 1938 р. по «польській лінії» було заарештовано – 7 993 особи. З них засуджено до розстрілу – 7 113 особи, по другій категорії – 880. Вироки виконувались у Житомирі та Бердичеві. Під час слідства померло – 17 осіб [10].

Найбільш «врожайним» було 21 січня 1938 р. У цей день до Житомирського обласного Управління НКВС надійшли протоколи №№ 824, 825, 828, 830, 831 відповідно наказу № 00485 з рішеннями «двійки». Всього було засуджено 1 065 осіб, з них до вищої міри покарання – 884

особи, до виправно-трудоу таборів – 181 особу. За цими протоколами у Житомирі було розстріляно 884 поляка [10].

Фабрикація справ набуває величезного розмаху. Беззаконня починається вже з підстав для арешту. Для селян все починалось з довідки відповідної сільської ради. Ці довідки повинні були мати «відповідний» зміст, що і мотивувало арешт. Арешти проводили за списками і національною ознакою, тобто поляків заарештовували як польських шпигунів і учасників «ПОВ»; німців, як німецьких шпигунів, росіян і українців за любими свідченнями про їх участь у будь – якій контрреволюційній організації. Свідчення отримати було дуже легко, бо під час допиту жодні закони не працювали. Слідчий повинен був «розколоти» по 5-8 заарештованих за добу. Зрозуміло, що законно це зробити було неможливо. Від підслідних зазвичай вимагалось просто підписати вже готовий текст протоколу допитів та очних ставок (пізніше обходились і без них). Якщо заарештований відмовлявся це робити, до нього застосовувалися методи шантажу, чинився тиск, в тому числі і фізичний.

Перше засідання особливої трійки у Житомирі відбулося вночі 20 вересня 1938 р. Всього за рішеннями трійки було складено 13 протоколів. Протокол № 13 датовано 3 листопада 1938 р., тобто вже після того, як робота трійок була заборонена. Смертні вироки стосовно 321 обвинуваченого було виконано [11].

Аналізуючи протоколи осінньої трійки, авторка статті дійшла висновку, що 9 з 13 протоколів тією чи іншою мірою пов'язані з поляками. Так, в протоколі № 4 від 22 вересня 1938 р. містяться обвинувачення на 100 осіб в причетності до «ПОВ». Всі засуджені до смертної кари (вироки виконувались негайно). За протоколами №№ 5-13 проходять арештовані по «польській лінії» та 134 особи по російській. Головне обвинувачення традиційне: приналежність до «ПОВ» та шпигунство. За цими обвинуваченнями засуджено 3 000 осіб, з них 2 862 до страти [11]. Не всі засуджені були поляками за національністю. Серед арештованих по «польській лінії» проходило багато українців.

Інколи за великими цифрами, які сприймаються, на жаль, як статистичний матеріал, ми забуваємо що кожна одиничка це життя людини, трагедія її родини, діти без батьків і з клеймом «дітей ворогів народу». Тому мабуть потрібно частіше звертатися до трагічних сторінок іс-

торії маленьких міст, селищ і сіл України, бо саме там відбувались ті події, які описані вище і саме з цих сторінок складається історія нашої Батьківщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Адміністративно-територіальний устрій Житомирщини: 1795-2006: Довідник: Офіційне видання / Упоряд. Р.Ю. Кондратюк, Д.Я. Самолюк, Б.Ш. Табачник. – Житомир: Вид-во “Волинь”, 2007. – 620 с. – 11 схем.
2. Всесоюзная перепись населения 17 декабря 1926 г. Краткие сводки. – Вып. 4. – Москва, 1928. – С.24-25.
3. Даниленко В.М. Сталінізм на Україні. 20-30-ті рр./ В.М. Даниленко, Г.В. Касьянов, С.В. Кульчицький – К.: Либідь; Едмонтон: Вид-во Канад. Ін-ту укр. студій, 1991. – 342 с.
4. ДАЖО, Фп. 87, оп. 1, спр. 111. – 38 арк.
5. ДАЖО, фр. 5013, оп. 2, спр.11781, 89 арк.
6. ДАЖО, фр.5013 оп. 2. спр. 17970, 29 арк.
7. ДАЖО, фр. 5013, оп.2, спр.2320 (у 2-х т.); т. 1. – 457 арк.
8. ДАЖО, фр.5013, оп. 2, спр. 1243 (у 28 т.); т. 9. – спр. 1251. – 578 арк.
9. ДАЖО, фр. 5013, оп. 2, спр. 542. – 26 арк.
10. ДА СБУ Житомир. – Ф.-оф. – Копії протоколів НКВС та прокурора СРСР жовтень 1937 р. – березень 1938 р. Акти Житомирського УНКВС про виконання вироків. – 65 од. зб.
11. ДА СБУ Житомир. – Ф.– оф. – Протоколи засідань особливої трійки при Житомирському обласному управлінні НКВС з 20 вересня по 3 листопада 1938 р. – 13 од. зб.
12. ДА СБУ Житомир. – Ф.– оф. – Спр.18842 (у 9 т.). – т.1. – 516 арк.
13. Кондратюк Р. Польські національні адміністративні утворення на Житомирщині у 20-тих роках ХХ ст. / Р. Кондратюк, Л. Блашкевич // «Волинь – Житомирщина»: Житомирщина крізь призму століть: наук. зб. – Т.16. – Житомир. – 1997. – С. 92-97.
14. Петров Н.В. “Польская операция” НКВД 1937-1938 гг. / Н.В. Петров, А.Б. Рогинский // Репрессии против поляков и польских граждан. – М., 1997. – С. 22-43.
15. Реабілітовані історією: у 27 т. / голов. редкол.: Тронько П.Т. (голова) [та ін.]. Житомирська область. Кн. 1. / [обл. редкол.: Синявська І.М. (голова) та ін.]. – Житомир: Полісся, 2006. – 721 с.
16. Сторонський І.Й. Польське населення Волині у радянський час (1921 – 1938) / І.Й.Сторонський, Ю.І. Кричко // Велика Волинь: минуле і сучасне. – Хмельницький; Ізяслав; Шепетівка, 1994. – С. 552-553.

17. Стронський Г. Зліт і падіння: Польський національний район в Україні у 20-30-ті роки / Г. Стронський, – Т.: Обл.друкарня, 1992.– 63 с.
18. Хаустов В. Сталин, НКВД и репрессии, 1936–1938 гг.: [монография] / В. Хаустов, Л. Самуэльсон – М.:РОССПЭН, 1996. – 244 с.
19. Шаповал Ю.І. У ті трагічні роки: сталінізм на Україні / Ю. І. Шаповал – К.: Політвидав України, 1990.– 140 с.
20. Шаповал Ю. ЧК-ГПУ-НКВД в Україні: особи, факти, документи / Ю. Шаповал, В. Пристайко, В. Золотарьов; Ін-т укр. Археології та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – К.: Абріс, 1997. – 608 с.

Rafalska T.: “The tragic destiny of ukrainians and poles during the period of “The Great terror” in Zhytomyr region (July 1937-November 1938).”

The first half of the 20th century is known in the history as the period of global human tragedies. Ukrainian people underwent many severe trials. Revolutions, civil wars, famine, political repressions killed millions of Ukrainian people.

The author of the article set an objective to make a research of one of the little-known pages from the history of Zhytomyr region national minorities – the repression of the Polish inhabitants in the 30s of the 20th century made by Soviet power, technology and methods of conduct of such policy. The object under research is the common tragic destiny of Ukrainian and Polish people from village Brusyliv in the period of “Great terror” in Zhytomyr region (July 1937-November 1938).

Earlier unknown archive materials concerning the national aspect of political repressions in Ukraine became the basis of the research.

Key words: totalitarianism, terror, repressions, order, region, arrest, accusation, capital punishment, prison.

Rafalska T. Tragiczny los Ukraińców i Polaków podczas „Wielkiego terroru” na Żytomierzczyźnie (lipiec 1937 – listopad 1938)

Pierwsza połowa XX wieku pozostała w historii jako okres tragedii ludzkości globalnej skali. Losy narodu Ukrainy historia wypróbowała chyba najciężej i najbardziej dotkliwie. W ogniu rewolucji, wojny domowej, głodów, represji politycznych zostało zniszczono miliony obywateli Ukrainy.

Autor artykułu postawił cel zbadać jedną z najmniej znanych stron historii mniejszości narodowych Żytomierzczyzny – represje władz radzieckich przeciwko ludności polskiej w latach 30-ch XX wieku, technologie i metody przeprowadzenia tej polityki. Obiektem badania jest wspólne tragiczne losy ukraińskiej i polskiej wsi Bułdyczów pod czas „Wielkiego terroru” na Żytomierzczyźnie (lipiec 1937 – listopad 1938). Bazą źródłową jest wcześniej nieznanne materiały archiwalne oraz badania poświęcone narodowemu aspektu politycznych represji na Ukrainie.